

সংবিধান আৰু ইয়াৰ প্ৰয়োজনীয়তা

মূল অৰ্থতা :

- ✦ সংবিধানৰ বিষয়ে ধাৰণা লাভ কৰা।
- ✦ সংবিধানৰ প্ৰয়োজনীয়তা আৰু গুৰুত্ব উপলব্ধি কৰা।
- ✦ বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ সংবিধানৰ বৈশিষ্ট্যসমূহৰ বিষয়ে অৱগত হোৱা।

তোমালোকে নিশ্চয় ক্ৰিকেট খেল চোৱা। এই খেলখন চাওঁতে এটা কথা মন কৰিছানে? কিছুমান নীতি-নিয়মৰ যোগেদি এই খেলখন পৰিচালিত হয়। সেয়েহে খেলখন পৰিচালনা কৰিবলৈ খেলুৱৈৰ উপৰি খেলপথাৰত দুজন আম্পায়াৰ বা পৰিচালক থাকে। আম্পায়াৰকেইজনে নিৰ্দিষ্ট নীতি-নিয়ম মানি খেলখন পৰিচালনা কৰে। নিয়ম নাথাকিলে খেলখন পৰিচালনা কৰাত বিশৃংখলাৰ সৃষ্টি হ'ব। ক্ৰিকেট খেলৰ দৰে অন্যান্য খেলসমূহৰো নিৰ্দিষ্ট নীতি-নিয়ম থাকে। খেলসমূহ নিয়মৰ দ্বাৰা পৰিচালিত হোৱাৰ দৰে এখন সমাজ পৰিচালনা কৰিবলৈও কিছুমান নিৰ্ধাৰিত নীতি-নিয়মৰ প্ৰয়োজন।

ৰাষ্ট্ৰ হৈছে মানৱ সমাজৰ এটা সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ সামাজিক অনুষ্ঠান। ৰাষ্ট্ৰ এখন সুকলমে পৰিচালনা কৰা আৰু তাৰ নাগৰিকসকলক বক্ষণাবেক্ষণ দিয়া আদিৰ কাৰণেও কিছু নীতি-নিয়মৰ প্ৰয়োজন। এই নীতি-নিয়ম আৰু আইন-কানুন লিখিত বা অলিখিত ৰূপত থাকে। ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ এই নীতি-নিয়ম আৰু আইন-কানুনসমূহকে সামগ্ৰিকভাৱে সংবিধান বুলি কোৱা হয়। সংবিধানখনক ৰাষ্ট্ৰৰ সৰ্বোচ্চ আইন বুলিও জনা যায়। সাধাৰণ অৰ্থত সংবিধান হ'ল কিছুমান নিয়মাবলীৰ সমষ্টি। প্ৰত্যেক ৰাষ্ট্ৰৰে এখনকৈ নিজস্ব সংবিধান থাকে। সংবিধান নোহোৱাকৈ ৰাষ্ট্ৰৰ অস্তিত্বৰ কথা কল্পনা কৰিব নোৱাৰি।

সংবিধানৰ কেইটামান বৈশিষ্ট্য :

- সংবিধান হ'ল কিছুমান আইন আৰু নীতি-নিয়মৰ সমষ্টি।
- সাধাৰণতে সংবিধানৰ আইন-কানুন, নীতি-নিয়মবোৰ লিখিত ৰূপত থাকে।
- সংবিধানে চৰকাৰৰ বিভিন্ন বিভাগৰ মাজত সম্পৰ্ক নিৰ্ধাৰণ কৰে।
- সংবিধানে নাগৰিকৰ অধিকাৰক বক্ষণাবেক্ষণ দিয়ে আৰু কৰ্তব্যসমূহ প্ৰদান কৰে।
- সংবিধান পৰিৱৰ্তনশীল। সময়ৰ পৰিৱৰ্তনৰ লগে লগে সংবিধানৰো পৰিৱৰ্তন হয়। সংবিধান পৰিৱৰ্তনৰ কিছুমান বিশেষ প্ৰক্ৰিয়া আছে।

সংবিধান পৰিৱৰ্তন কৰা প্ৰক্ৰিয়াটোকে সংশোধন বুলি কোৱা হয়।

চমু উত্তৰ দিয়া—

- ✦ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনা কৰা আইন-কানুনৰ সমষ্টিক কি বুলি কোৱা হয়?
- ✦ সংবিধান অবিহনে ৰাষ্ট্ৰৰ অস্তিত্ব থাকিব পাৰেনে?
- ✦ নাগৰিকৰ অধিকাৰসমূহক কোনে ৰক্ষণাবেক্ষণ দিয়ে?
- ✦ সংবিধানৰ সংশোধন বুলিলে কি বুজা?

সংবিধানৰ প্ৰয়োজনীয়তা :

সিপিঠৰ আলোচনাৰ পৰা তোমালোকে সংবিধান সম্পৰ্কে ধাৰণা লাভ কৰিব পাৰিলাহঁক। তদুপৰি এই কথাও জানিব পাৰিলা যে— প্ৰতিখন ৰাষ্ট্ৰৰেই সংবিধান থাকে আৰু সংবিধান নোহোৱাকৈ ৰাষ্ট্ৰ এখন সুকলমে পৰিচালিত হ'ব নোৱাৰে। কাৰণ সংবিধানে ৰাষ্ট্ৰৰ শাসন-ব্যৱস্থা কেনেধৰণৰ হ'ব সেই কথা ঠিবাং কৰে। সংবিধান হৈছে ৰাষ্ট্ৰৰ আধাৰশিলা। সংবিধান নোহোৱাকৈ ৰাষ্ট্ৰ এখনৰ কল্পনা কৰিব নোৱাৰি। কিয় নোৱাৰি সেই বিষয়ে জানি লওঁ আহ—

প্ৰথমতে, এখন ৰাষ্ট্ৰত বিভিন্ন সম্প্ৰদায়, জাতি-উপজাতি আৰু ভাষা-সংস্কৃতিৰ মানুহে বসবাস কৰে। সকলো মানুহৰে মনোভাৱ আৰু চিন্তাধাৰা একে নহয়। ভিন্নতা থাকিলেও ৰাষ্ট্ৰখন সুকলমে পৰিচালিত কৰিবৰ বাবে সেই ৰাষ্ট্ৰৰ সংবিধানে এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে।

দ্বিতীয়তে, দেশৰ নাগৰিকসকলৰ অধিকাৰ আৰু ব্যক্তিগত স্বাধীনতাক সুৰক্ষা দিয়াত সংবিধান এখনে উল্লেখযোগ্য ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে। নাগৰিকৰ ব্যক্তিগত বিকাশৰ কাৰণেও কিছুমান অধিকাৰৰ একান্ত প্ৰয়োজন। এই অধিকাৰ আমাক সংবিধানেই প্ৰদান কৰে।

তৃতীয়তে, এখন গণতান্ত্ৰিক দেশৰ শাসন ব্যৱস্থাত নাগৰিকে প্ৰত্যক্ষ বা পৰোক্ষভাৱে তেওঁৰ পছন্দৰ নেতাক নিৰ্বাচন কৰি চৰকাৰ পৰিচালনা কৰাৰ দায়িত্বও সংবিধানে প্ৰদান কৰিছে। এই নিৰ্বাচন প্ৰক্ৰিয়া কেনে হ'ব আৰু কোনে নিৰ্বাচন পৰিচালনা কৰিব সেই সম্পৰ্কেও সংবিধানত উল্লেখ থাকে।

চতুৰ্থতে, সংবিধানে চৰকাৰৰ ক্ষমতাও নিয়ন্ত্ৰণ কৰে। চৰকাৰৰ বিভিন্ন বিভাগৰ কাম আৰু ক্ষমতা ঠিবাং কৰাৰ লগতে কোন বিভাগে কি ক্ষমতা প্ৰয়োগ কৰিব সেয়াও নিশ্চিত কৰে। চৰকাৰৰ ক্ষমতা, কাৰ্য্যাবলী আৰু নিয়ন্ত্ৰণ পদ্ধতিসমূহ সংবিধানতেই লিপিবদ্ধ কৰা আছে। যদি তেওঁলোকে ক্ষমতাৰ অপব্যৱহাৰ কৰে তেন্তে সাংবিধানিক পদ্ধতিৰে তাক নিয়ন্ত্ৰণ কৰিব পৰাৰ ব্যৱস্থা থাকে।

পঞ্চমতে, সংবিধানে ৰাষ্ট্ৰ এখনক সুপৰিকল্পিতভাৱে পৰিচালনা কৰাত সহায় কৰে। তোমালোকে নিজ নিজ বিদ্যালয়ৰ পৰিবেশলৈ মনত পেলোৱাচোন— পুৱা ৮.৩০ বজাৰ লগে লগে হৰেণ ককায়ে বিদ্যালয়ৰ ঘণ্টা বজালে। প্ৰধান শিক্ষয়িত্ৰীসহ বিদ্যালয়ৰ আন শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰীসকলেও প্ৰাতঃ সভাত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ সৈতে প্ৰাৰ্থনা কৰিলে। সহকাৰী শিক্ষক দেবেন ছাৰে প্ৰাথমিক ব্যায়াম কৰোৱাৰ পাছত শাৰী পাতি শ্ৰেণী কক্ষলৈ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক যাবলৈ দিলে। প্ৰত্যেকজন শ্ৰেণী শিক্ষকে পাঠদানৰ বাবে শ্ৰেণীত প্ৰৱেশ কৰিলে। ইয়াৰ পৰা তোমালোকে জানিব পাৰিলা যে বিদ্যালয়ৰ কামবোৰ নিয়ামিকৈ চলিবৰ বাবে সকলোৱে ভাগে ভাগে নিজা দায়িত্ব পালন কৰাৰ বাবে বিদ্যালয়খন সুশৃঙ্খলভাৱে চলি আছে।

ঠিক সেইদৰে ৰাষ্ট্ৰ এখন সুকলমে পৰিচালিত হ'বলৈ সংবিধানে চৰকাৰৰ তিনিটা অংগ যেনে— কাৰ্য্যপালিকা, বিধানমণ্ডল আৰু ন্যায়পালিকাৰ মাজত দায়িত্বসমূহ ভগাই দিছে। লগতে চৰকাৰৰ এই তিনিটা অংগৰ গাঁথনি আৰু পাৰস্পৰিক সম্পৰ্কও নিৰ্ধাৰণ কৰি দিছে। সংবিধানত এই ব্যৱস্থা নথকা হ'লে ৰাষ্ট্ৰত অৰাজকতা হৈ প্ৰশাসনীয় কাৰ্যত বেমেজালিৰ সৃষ্টি হ'লহেঁতেন।

ক্ৰিয়াকলাপ :

- ✦ সমাজত নীতি-নিয়ম নাথাকিলে কেনে পৰিস্থিতিৰ সৃষ্টি হ'ব দলত আলোচনা কৰা।

জানি থওঁ আহা :

- ✦ বিধান মণ্ডলে ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ বাবে অত্যাৱশ্যকীয় আইন প্ৰণয়ন কৰে।
- ✦ কাৰ্যপালিকাই বিধানমণ্ডলে প্ৰণয়ন কৰা আইনসমূহ কাৰ্যকৰী কৰে।
- ✦ ন্যায়পালিকাই বিধানমণ্ডলে প্ৰণয়ন কৰা আইনসমূহ সংবিধান সন্মত হৈছে নে নাই তাক চালি-জাৰি চায় আৰু বিচাৰ ব্যৱস্থা পৰিচালনা কৰে।

সংবিধানে জনসাধাৰণৰ আশা-আকাংক্ষা পূৰণ কৰিবলৈ অক্ষম হ'লে জনগণৰ মাজত ক্ষোভৰ সৃষ্টি হয়। ইয়াৰ ফলত বিক্ষোভ বা বিদ্ৰোহে দেখা দিয়ে আৰু সমাজৰ পৰিৱৰ্তন বিচাৰে। এই কথাটো আমি কেইখনমান ৰাষ্ট্ৰৰ উদাহৰণেৰে বুজিবলৈ চেষ্টা কৰো আহা—

আমাৰ চুবুৰীয়া ৰাজ্য নেপালত ৰাজতন্ত্ৰ প্ৰচলন আছিল। ১৯৯০ চনৰ সংবিধান মতে ৰাষ্ট্ৰৰ সকলো ক্ষমতাৰ অধিকাৰী আছিল ৰজা। নেপালৰ জনসাধাৰণে ৰাজতন্ত্ৰ আঁতৰাবৰ বাবে ২০০৬ চনত গণতান্ত্ৰিক প্ৰক্ৰিয়াৰে প্ৰতিবাদ আৰম্ভ কৰে। ইয়াৰ দুবছৰৰ পিছত অৰ্থাৎ ২০০৮ চনৰ এপ্ৰিল মাহত গণতান্ত্ৰিক নিৰ্বাচন হয় আৰু ৰাজতন্ত্ৰৰ অৱসান ঘটাই নেপালত গণতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰা হয়। ইয়াৰ কাৰণ আছিল পূৰ্বৰ সংবিধানখনে জনসাধাৰণৰ স্বাৰ্থ আৰু বিশ্বাস প্ৰতিফলিত কৰিব পৰা নাছিল। ঠিক সেইদৰে ভাৰতৰ আন এখন চুবুৰীয়া ৰাজ্য ভূটানটো ২০০৮ চনত নিৰ্বাচন পাতি ইয়াৰ শাসন ব্যৱস্থা জনগণৰ হাতত অৰ্পণ কৰে আৰু ফলস্বৰূপে তাত ৰজা থাকিলেও গণতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠিত হয়। এনেধৰণৰ শাসন ব্যৱস্থাত ৰজা বা ৰাণী নামমাত্ৰ শাসন কৰ্তা। তাত গণতান্ত্ৰিক প্ৰক্ৰিয়াৰে প্ৰকৃত শাসন কাৰ্য পৰিচালিত হয়। আমাৰ আন এখন চুবুৰীয়া দেশ ম্যানমাৰেও বৰ্তমান গণতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ দিশত আগবাঢ়িছে।

চমু উত্তৰ দিয়া—

- ✦ চৰকাৰৰ তিনিটা অংগ কি কি?
- ✦ বিদ্যালয়ত সকলোৰে কিয় নিজ নিজ দায়িত্ব পালন কৰে?
- ✦ ২০০৮ চনৰ আগত নেপালত কেনেধৰণৰ চৰকাৰ আছিল?
- ✦ ম্যানমাৰৰ আগৰ নাম কি?

সংবিধানৰ প্ৰকাৰ :

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা তোমালোকে ৰাষ্ট্ৰ এখন পৰিচালনা কৰাত

আং ছান ছ্যু কী

জানি থওঁ আহা

- ✦ ম্যানমাৰক পূৰ্বতে ব্ৰহ্মদেশ নামে জনা গৈছিল। ১৯৪৮ চনত তাত গণতান্ত্ৰিক চৰকাৰ প্ৰতিষ্ঠা হৈছিল যদিও ১৯৬২ চনত ইয়াৰ পতন ঘটাই সামৰিক চৰকাৰ শাসনলৈ আহে। ম্যানমাৰৰ জনসাধাৰণৰ অক্লান্ত চেষ্টা আৰু আং ছান ছ্যু কীৰ দৃঢ় নেতৃত্বত ম্যানমাৰত পুনৰ ২০১০ চনত গণতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা হয়। এই গৰাকী মহান নেত্ৰীক ১৯৯১ চনত শান্তিৰ ন'বেল বঁটাৰে পুৰস্কৃত কৰা হয়।

সংবিধানৰ প্ৰয়োজনীয়তা আৰু গুৰুত্বৰ বিষয়ে জানিব পাৰিলাহক। কিন্তু সকলো দেশৰ বাবে একে ধৰণৰ সংবিধান প্ৰযোজ্য নহয়। ৰাষ্ট্ৰ বিশেষে সংবিধান বেলেগ বেলেগ হোৱা দেখা যায়। এতিয়া আমি বিভিন্ন ধৰণৰ সংবিধান সম্পৰ্কে জানি লওঁ আহা।

লিখিত সংবিধান :

যিবোৰ সংবিধান লিখিত ৰূপত থাকে তাকে লিখিত সংবিধান বুলি কোৱা হয়। পৃথিৱীৰ প্ৰায়বোৰ ৰাষ্ট্ৰতে লিখিত সংবিধান আছে।

লিখিত সংবিধানৰ বৈশিষ্ট্য :

- ✦ লিখিত সংবিধান স্পষ্ট আৰু নিৰ্দিষ্ট।
- ✦ লিখিত সংবিধানৰ ৰচনাকাল আৰু ৰচনাকাৰী সমন্ধে অৱগত হ'ব।

জানি থওঁ আহা :

- ✦ আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰৰ সংবিধানখন আধুনিক যুগৰ প্ৰথম লিখিত সংবিধান।
- ✦ ভাৰতবৰ্ষ, আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰ, বাছিয়া, ছুইজাৰলেণ্ড আৰু ফ্ৰান্সকে আদি কৰি প্ৰায়বোৰ ৰাষ্ট্ৰতেই লিখিত সংবিধানৰ প্ৰচলন আছে।

অলিখিত সংবিধান :

পৃথিৱীৰ প্ৰায়বোৰ দেশতে লিখিত সংবিধানৰ ব্যৱস্থা আছে। এই ক্ষেত্ৰত ব্যতিক্ৰম হৈছে ইংলণ্ডৰ সংবিধান যাৰ কোনো কোনো অলিখিত ৰূপ নাই। এনেধৰণৰ সংবিধানক অলিখিত সংবিধান বুলি কোৱা হয়। এই সংবিধান বিভিন্ন সময়ত প্ৰণয়ন কৰা আইন আৰু অতীতৰে পৰা প্ৰচলিত হৈ থকা ৰীতি-নীতিসমূহৰ মাজতে সিঁচৰতি হৈ আছে বুলি ক'ব পাৰি।

অলিখিত সংবিধানৰ বৈশিষ্ট্য :

- ✦ বিভিন্ন সময়ত প্ৰচলিত প্ৰথা-পদ্ধতি, ৰীতি-নীতি, ঐতিহ্য আৰু পৰম্পৰাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি অলিখিত সংবিধানৰ সৃষ্টি হৈছে।
- ✦ এই সংবিধানত কোনো বিষয় লিখিত ৰূপত নাথাকে।

চমু উত্তৰ লিখা :

- (ক) লিখিত সংবিধান কাক বোলে?
- (খ) কোন দেশত প্ৰথম লিখিত সংবিধানৰ প্ৰচলন হৈছে?
- (গ) অলিখিত সংবিধান বুলিলে কি বুজা?
- (ঘ) ইংলণ্ডৰ সংবিধান লিখিত নে অলিখিত?

জানি থওঁ আহা :

- ✦ পৃথিৱীৰ সংবিধানসমূহৰ ভিতৰত ইংলণ্ডৰ সংবিধানখনেই হৈছে অন্যতম উল্লেখযোগ্য নমনীয় সংবিধান।

নমনীয় সংবিধান :

তোমালোকে ইংলণ্ডত অলিখিত সংবিধান প্ৰচলিত হৈ আছে বুলি জানিব পাৰিবা। ইয়াত প্ৰয়োজন সাপেক্ষে

সাধাৰণ আইন প্ৰণয়নৰ দ্বাৰা সংবিধান সংশোধন কৰিব পাৰি। এনেধৰণৰ সহজতে সংশোধন কৰিব পৰা সংবিধানক নমনীয় সংবিধান বোলে।

নমনীয় সংবিধানৰ বৈশিষ্ট্য :

- ✦ সহজে সংশোধন কৰিব পৰাৰ ব্যৱস্থা আছে।
- ✦ নমনীয় সংবিধান লিখিত বা অলিখিত হ'ব পাৰে।

অনমনীয় সংবিধান :

কিছুমান সংবিধান সংশোধন কৰিবলৈ হ'লে বিশেষ পদ্ধতিৰ প্ৰয়োজন হয়। এই বিশেষ পদ্ধতিটো অতি জটিল আৰু সহজে কাৰ্যকৰী কৰিব নোৱাৰি। এনে ধৰণৰ সংবিধানক অনমনীয় সংবিধান বুলি কোৱা হয়। উদাহৰণস্বৰূপে আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰৰ সংবিধানখন অনমনীয় সংবিধান।

অনমনীয় সংবিধানৰ বৈশিষ্ট্য :

- ✦ অনমনীয় সংবিধানৰ সংশোধন পদ্ধতি অতি জটিল।
- ✦ অনমনীয় সংবিধান সদায় লিখিত ৰূপত থাকে।

ভাৰতবৰ্ষৰ সংবিধান নমনীয় আৰু অনমনীয় সংবিধানৰ সংমিশ্ৰণ।

চমু উত্তৰ দিয়া—

- ✦ নমনীয় সংবিধান কাক বোলে?
- ✦ ইংলণ্ডৰ সংবিধান সংশোধন পদ্ধতি কেনেধৰণৰ?
- ✦ আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰৰ সংবিধানখন নমনীয় নে অনমনীয়?

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা আমি জানিব পাৰিলো যে এখন ৰাষ্ট্ৰ সুকলমে পৰিচালিত হ'বলৈ সংবিধানৰ অত্যন্ত প্ৰয়োজন। ৰাষ্ট্ৰ বিশেষে বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ সংবিধান থাকিলেও ইয়াৰ প্ৰধান লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য হৈছে সকলো শ্ৰেণীৰ লোকৰ কল্যাণ সাধন কৰা। শান্তি শৃংখলা তথা আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় সম্পৰ্ক ৰক্ষা কৰিবলৈ প্ৰত্যেক ৰাষ্ট্ৰই নিজৰ সংবিধানৰ উপৰিও আন দেশৰ সংবিধানৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধাশীল আৰু সহনশীল হোৱাটো বাঞ্ছনীয়।

মনত ৰাখিবলগীয়া কথা :

- ✦ সংবিধান হ'ল কিছুমান ৰীতি-নীতি বা আইন-কানুনৰ সমষ্টি। ইয়াত চৰকাৰৰ বিভিন্ন অংগসমূহৰ গঠন, ক্ষমতা আৰু কাৰ্যাৱলীৰ বিষয়ে লিপিবদ্ধ কৰা হয়।
- ✦ ৰাষ্ট্ৰখন সুকলমে পৰিচালিত কৰিবৰ বাবে ৰাষ্ট্ৰৰ সংবিধানখনে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰে।
- ✦ সংবিধানে চৰকাৰৰ ক্ষমতা আৰু কাৰ্যাৱলী নিয়ন্ত্ৰণ কৰে।
- ✦ সংবিধানে চৰকাৰৰ বিভিন্ন অংগ যেনে— কাৰ্যপালিকা, বিধানমণ্ডল আৰু ন্যায়পালিকাৰ মাজত ক্ষমতাৰ বিভাজন কৰাত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰে।
- ✦ সংবিধানে দেশৰ নাগৰিকসকলৰ অধিকাৰ আৰু ব্যক্তিগত স্বাধীনতা সুৰক্ষিত কৰে।
- ✦ সংবিধানখনত ৰাষ্ট্ৰৰ নিৰ্বাচন প্ৰক্ৰিয়াৰ নিৰ্দেশনাও থাকে।

+ সংবিধানে চৰকাৰৰ বিভিন্ন বিভাগৰ মাজত সম্পৰ্ক নিৰ্ধাৰণ কৰে।

+ সংবিধান বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ। যেনে—

লিখিত
অলিখিত
নমনীয়
অনমনীয়

অনুশীলনী :

১। চমু উত্তৰ লিখা—

- সংবিধান বুলিলে কি বুজা?
- সংবিধান পৰিৱৰ্তন কৰা প্ৰক্ৰিয়াটোক কি বোলে?
- নেপালত কোন চনত গণতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠিত হয়?
- লিখিত সংবিধানৰ প্ৰচলন থকা তিনিখন ৰাষ্ট্ৰৰ নাম লিখা।

২। চমু টোকা লিখা—

আং ছান ছা কী, নমনীয় সংবিধান, অলিখিত সংবিধান, ক্ষমতাৰ বিভাজন

৩। শুদ্ধটো বাছি উলিওৱা—

- ইংলেণ্ডৰ সংবিধান লিখিত/অলিখিত।
- ভাৰতবৰ্ষৰ সংবিধান অনমনীয়/নমনীয় আৰু অনমনীয়ৰ সংমিশ্ৰণ।
- কাৰ্যপালিকা/বিধানমণ্ডলে/ন্যায়পালিকা/দেশৰ আইনসমূহ প্ৰস্তুত কৰে।

৪। সংবিধান কেই প্ৰকাৰৰ আৰু কি কি? ব্যাখ্যা কৰা।

৫। উত্তৰ লিখা—

- লিখিত আৰু অলিখিত সংবিধানৰ দুটা পাৰ্থক্য।
- অনমনীয় সংবিধানৰ দুটা বৈশিষ্ট্য।

৬। 'গণতান্ত্ৰিক ৰাষ্ট্ৰত সংবিধানৰ প্ৰয়োজন আছে'— যুক্তিসহ আলোচনা কৰা।

৭। ভাৰতবৰ্ষ, আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰ, ইংলেণ্ড এই ৰাষ্ট্ৰ কেইখনৰ সংবিধানৰ বৈশিষ্ট্য অনুসৰি তলৰ তালিকাত ভৰোৱা।

নমনীয়	অনমনীয়	নমনীয় আৰু অনমনীয়ৰ সংমিশ্ৰণ

৮। প্ৰকল্প : তোমালোকৰ অঞ্চলত থকা সংঘ বা অনুষ্ঠানসমূহৰ নাম সংগ্ৰহ কৰা। সেই অনুষ্ঠানবোৰ কেনেদৰে পৰিচালিত হয় আৰু কি কি কাম কৰে? শিক্ষক/অভিভাৱক/স্থানীয় সংঘৰ সদস্যসকলৰ লগত যোগাযোগ কৰি এটি টোকা প্ৰস্তুত কৰা।

